

Databáze Spolupráce výtvarníka s architektem

(závěrečná zpráva)

Informace o tomto dokumentu

Abstrakt: Umění v architektuře se vyskytuje již tisíce let, avšak kolem druhé světové války začal tuto úlohu přebírat stát, a nebylo tomu jinak ani v bývalém Československu. Některé z těchto činností máme záznamy v každoročně vydávaných přehledech s názvem Spolupráce výtvarníka s architektem, které evidují jednotlivá umělecká díla umístěná v rámci realizace architektonických zakázek na území Československa i v zahraničí. Tyto tištěné svazky zasahují období let 1972 až 1989 a jsou vítaným zdrojem informací o umění nejen pro akademickou obec, ale i pro nadšence z obou současných republik. Právě z tohoto důvodu jsme přistoupili k digitalizaci těchto těžko dostupných materiálů, převodu do OCR pomocí umělé inteligence Nanonets a vytvoření MySQL databáze. Ta v současnosti obsahuje přes šestnáct tisíc záznamů. Pokud byla původní databáze řazena pouze podle obce, umožňuje aktuální databáze vyhledávat díla i podle autora, investora či jiných kritérií. Kromě hledání je také dobrým substrátem pro další výzkum této oblasti.

Autor:	Ing. Jan Lochman
Kontakt:	janlochman at gmail.com
Datum vydání:	7. prosince 2023
DOI:	10.5281/zenodo.10287328
Jazyk:	česky
Klíčová slova:	umění v architektuře, spolupráce, přehled, databáze
Korektura:	ano
Licence:	Creative Commons Attribution 4.0 International
Název:	Databáze Spolupráce výtvarníka s architektem
Název souboru:	Databáze Spolupráce výtvarníka s architektem
Počet stran:	8
Slohový útvar:	závěrečná zpráva
Typ souboru:	pdf (Portable Document Format)
Verze:	1
Další verze:	anglická
DOI:	10.5281/zenodo.10149620

Úvod

Byť není osazování umění v architektuře žádnou novinkou a dělo se tak *de facto* určitým způsobem již od počátku kulturní historie člověka, měnil se účel umění, ale i donátor. Tak ve 20. století začal upadat vliv soukromých donátorů z řad průmyslníků a šlechty a začal se prosazovat stát jako hlavní sponzor umělců tvořících pro architekturu. Nejprve se tento princip objevil ve Spojených státech již ve 30. letech 20. století v podobě předpisu, který ukládal vyčlenit 1 % z realizované státní stavební zakázky na umění. Po druhé světové válce ho převzaly státy západní Evropy a později, v polovině 60. let, i totalitní Československo.¹

To samozřejmě zařazovalo umění do architektury již od 50. let. V důsledku zestátnění se tak jediným investorem stal stát, který i rozhodoval o tom, jaké umění a kam bude umístěno. Nicméně až v roce 1965 byl uzákoněn princip procenta na umění, respektive, v případě totalitního Československa, jednoho až čtyř procent na umění.²

Díla se pro stavby schvalovala metodou výběrových řízení nebo soutěží.³ O řadě realizací rozhodovaly regionální *komise pro spolupráci výtvarníka s architektem*⁴ Českého a Slovenského fondu výtvarných umění (ČFVU a SFVU),⁵ ale nebylo to tak u všech. Například o výtvarné výzdobě Městského divadla Zlín rozhodla komise ustavená radou Městského národního výboru.⁶

Fondy vznikly v polovině 50. let na základě autorského zákona č. 115⁷ – nejstarší jednání komise je doloženo v roce 1956.⁸

K realizacím, které procházely přes jednání regionálních komisí spolupráce výtvarníka s architektem (dále jen Komise), existují v českých archivech stohy záznamů. Jsou však nezpracovány a jejich zpracování archiváři může trvat několik let.⁹ Přesto jsou některé pod dohledem archivářů přístupné.

¹ Karous, Pavel (2019). "Umění v hotelu ČSSR; Systém osazování výtvarného umění v architektuře na Západě a v ČSSR". In Karous, Pavel (ed.). *Hotel Praha* (in Czech). Prague: BiggBoss; Academy of Arts, Architecture and Design in Prague; Galerie výtvarného umění Cheb. s. 60–73. ISBN 978-80906817-9-8.

² Karous, Pavel (2019).

³ Karous, Pavel (2019).

⁴ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2016). "[Archivní fondy podniku Českého fondu výtvarných umění Dílo](#)" (PDF). *Opuscula historiae artium*: 104–119.

⁵ Karous, Pavel (2019).

⁶ Drábková, Veronika (2017). "Výtvarná scéna ve Zlíně v 60. letech". Prague: Univerzita Karlova. s 53. Online:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/86566/DPTX_2014_2_11210_0_437108_0_164283.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁷ ČFVU je v literatuře zachycen v roce 1954 (Bibliografický katalog ČSR. Praha: Národní knihovna, 1954. S. 2242) a SFVU o rok později, v roce 1955 (Výbor svazu architektů: Usnesení výboru svazu architektů. In: *Architektura ČSR*. Praha: Klub architektů, 1955, č. 6. ISSN 0300-5305. S. 204.).

⁸ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2016). "[Archivní fondy podniku Českého fondu výtvarných umění Dílo](#)" (PDF). *OPUSCULA HISTORIAE ARTIUM*: 104–119.

⁹ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2016).

Jiným zdrojem informací o výtvarných dílech v architektuře, vydávaných Komisí, respektive podnikem Dílo ČFVU, jsou tištěné soupisy nazvané *Spolupráce výtvarníka s architektem* (dále jen *Spolupráce*) vydávané každý rok v letech 1972–1989. Soupisy jsou řazeny po tehdejších krajích a od ročníku 1984 abecedně.¹⁰ Bohužel neobsahují veškerou produkci zachycenou ČFVU a SFVU té doby¹¹ a někdy naopak zmiňují jedno dílo vícekrát.¹²

I přesto, že nejsou tištěné soupisy *Spolupráce* uceleně dostupné v žádném archivu či knihovně, staly se vítaným zdrojem informací o umění v architektuře předmětného období pro řadu akademických i laických badatelů.¹³ Četné odkazy na ně nalezneme v internetových databázích *Sochy a města*¹⁴ nebo *Vetřelci a volavky*¹⁵ či v české mutaci encyklopedie Wikipedia.¹⁶

Právě z uvedeného důvodu jsme se v rámci tohoto projektu zaměřili na digitalizaci tiskopisů *Spolupráce*. Soupis v digitální podobě může poskytnout rychlý přístup k daným informacím, ale i podhoubí pro další výzkum.

Materiály a metody

Hmotný substrát

Jak již bylo řečeno v úvodu, v žádné české knihovně či archivu není kompletní série soupisů.¹⁷ K listopadu 2023 nejsou ani soupisy zdigitalizovány v Národní digitální knihovně. Existují tedy v tištěné podobě a jsou rozesety po různých knihovnách a archivech. Následující popis se tedy týká vzorků uložených v Národní knihovně České republiky a v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze.

¹⁰ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2018). "Metodika archivního průzkumu uměleckých děl druhé poloviny 20. století ve veřejném prostoru" (PDF). Dostupné online: https://invenio.nusl.cz/record/410272/files/nusl-410272_1.pdf

¹¹ Příkladem je plastika *Ležící* z roku 1982, umístěná v atriu bývalého centra obchodu a služeb na Staré Osadě v Brně, která není v soupisu *Spolupráce*, ale je o ní záznam v archivních fondech ČFVU. Viz: <https://sochyamesta.cz/zaznam/19875>

¹² Například dílo *Rodina* sochařky Sylvy Lacinové umístěné na sídlišti v Opavě-Kateřinkách je v soupisu uvedeno hned třikrát. V roce 1978 a dvakrát v roce 1980. Výskyt ve dvou ročnících může znamenat, že se dílo dostalo na jednání Komise dvakrát, a dvojitý výskyt v jednom roce, že podklady poskytované do sborníku byly dodávány různými referenty a práce nebyla systematická (jak uvádí Říhová, 2018).

¹³ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2018).

¹⁴ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2018).

¹⁵ Zejména na webové stránce projektu: <https://www.vetrelciavolavky.cz/>. *Spolupráce* se používá i k určování děl, která se objevují ve facebookové skupině *Vetřelci a volavky* – veřejné umění doby socialismu: <https://www.facebook.com/groups/372485406179>.

¹⁶ Zejména díky projektu *Dokumentace ohrožených památek Jaroslavy Juklíčkové*.

¹⁷ Říhová, Vladislava; Křenková, Zuzana (2018).

Jednotlivé výtisky jsou ve formátu A5, brožované, s měkkými deskami.¹⁸ První ročníky obsahovaly méně záznamů, proto mají formát sešitů, které jsou uprostřed sešity kovovou sponou, v pozdějších letech zůstává kovová spona, ale hřbet je ještě přelepen a na něj jsou přilepeny desky. V jednom případě jsme našli defekt v podobě špatně ořízlé strany, která byla větší než ostatní.

Všechny zkoumané sešity měly potištěné desky a vnitřní strany. Soupisy obsahují pouze text a žádné obrázky, jedinou výjimkou je logo podniku Dílo. První soupisy měly desky potisknuté světle modře, ostatní již pouze černě. Papír je bílý, mnohdy zažloutlý, obsahuje jasně viditelné částice. Použitý jazyk je čeština a zahrnutá díla jsou z celého Československa i ze zahraničí. Slovenská část ale v několika dílech zcela chybí. Jednotlivé stránky jsou číslovány.

Informace jsou tedy obsaženy na obálce a dále uvnitř, kde jsou rozděleny na předmluvu, obsah a samotný soupis – databázi. Další informace technického rázu jsou roztroušeny mezi deskami a obsahem těchto sekcí. Potisk obálky se v jednotlivých letech drobně liší. V 70. letech je zpočátku potištěn modře a obsahuje i logo podniku Dílo, což je malé bílé písmeno „d“ na modrém pozadí a pod ním nápis DÍLO. Jeden z výtisků měl toto logo i na hřbetu.¹⁹

Krátká předmluva zabírající stránku až dvě se nachází za úvodní stranou a obsahuje nejčastěji informace o umění v architektuře a o činnosti podniku dílo. Podepsáno je vždy Dílo, podnik Českého fondu výtvarných umění. Trochu jiný styl má předmluva pro soupis za rok 1989, kde si autor stěžuje „na novou ekonomickou situaci a zvýšení cen tiskárenských produktů“, čemuž je soupis přizpůsoben. Už vizuálně tento soupis vypadá jinak, je použit jiný font písma a tento díl například neobsahuje velká tučná písmena pro nadpisy jednotlivých sekcí. Z předmluvy tohoto vydání by se tedy dalo vyvodit, že byl vydán již po sametové revoluci.

Mezi lety 1972 a 1983 bývá na konci uveden krátký obsah,²⁰ který publikaci člení na Úvod (výše popsáno jako Předmluva) a následně rozdělení po jednotlivých krajích tehdejšího dělení, kdy vlevo je název kraje či lokality (např. Praha či Zakázky pro zahraničí) a vpravo je rozsah stran, na kterých se tento soupis nachází. V soupisu za rok 1984 ale Dílo přestalo řadit realizace po krajích, a tak přestalo také používat obsah.

Co se týče struktury samotné databáze, ta je mezi lety 1972 a 1983 rozčleněna podle jednotlivých krajů, přičemž Praha a zahraniční realizace mají své separátní sekce. Tyto sekce nejsou řazeny v abecedním pořadí, ale obvykle se začíná Prahou, pak následují Zahraniční zakázky, pak Středočeský kraj a pak kraje další. V rámci jednotlivých sekcí je pak dodržováno abecední pořadí, a pokud je pod jednou obcí více realizací, není název obce opakován. V některých případech je dělení podrobnější, např. na Prahy 1–10 či na Ostrava-Vítkovice, nebo Ostrava-Poruba. Od roku 1984 odpadá rozdělení po jednotlivých krajích a vše je řazeno podle abecedy, zahraniční zakázky jsou předřazeny. V některých ročnících pak chybí záznamy o slovenských či zahraničních realizacích. I přesto, že

¹⁸ I když jeden výtisk v Národní knihovně byl v tvrdých modrých deskách. Spíše se v tomto případě jednalo o zásah knihovny než o původní stav.

¹⁹ Ročník 1975.

²⁰ V soupisu za rok 1978 je obsah vepředu.

členění je v každém ročníku jiné, jsou soupisy dobře přehledné pro vyhledávání realizací podle obce umístění. Rozdělení a zastoupení jednotlivých regionů shrnuje Tabulka 1.

Tabulka 1. Struktura záznamů, znázornění jednotlivých částí, podrobnější členění

Pro rok	Způsob řazení	Česko	Slovensko	Zahraniční	Podrobnější dělení Prahy
1972	regiony	ano	ano	ne	ne
1973	regiony	ano	ano	ano	ne
1974	regiony	ano	ano	ne	ne
1975	regiony	ano	ne	ne	ano
1976	regiony	ano	ne	ano	ano
1977	regiony	ano	ne	ano	ano
1978	regiony	ano	ne	ano	ano
1979	regiony	ano	ne	ano	ano
1980	regiony	ano	ne	ano	ano
1981	regiony	ano	ne	ano	ano
1982	regiony	ano	ne	ano	ano
1983	regiony	ano	pouze Bratislava	ano	ano
1984	abecedně	ano	ano	ne	ne
1985	abecedně	ano	ano	ano	ne
1986	abecedně	ano	ano	ano	ne
1987	abecedně	ano	ne	ano	ano
1988	abecedně	ano	ano	ano	ano
1989	abecedně	ano	ano	ano	ano

Technických informací neobsahují soupisy mnoho. Ročníky 72 až 75 obsahují stručnou tiráž. Dozvídáme se tak, že ročníky 72 a 73 sestavila Daniela Léblová, ročník 74 Olga Ambrožová. Všude, kde je tiráž, je jasně uvedeno, že vydavatelem je DÍLO, oddělení propagace. Další informací je, kdo soupis vytiskl: Středočeské tiskárny, provoz 19 (1974), TOMOS Praha (1980) a NADAS 02 (1986). Dvakrát je uvedeno Sčt (1975 a 1976). Datace vydání nejsou známa, ale je pravděpodobné, že soupisy vycházely vždy následující rok, tedy pokud máme soupisy pro roky 1972–1989, vycházely by soupisy v letech 1973–1990.

U zkoumaných vzorků může být matoucí obálka soupisu za rok 1977, která nese podtitul „Přehled prací za rok 1976–1977; II. díl“, což nutí člověka hledat I. díl. Tento díl obsahuje na konci obsah, který je rozdělen na dva sloupce pro rok 1976 číslovaný od strany 1 do strany 163 a pro rok 1977 od strany 165 do strany 281. A skutečně tento díl není číslován od jedničky, ale první databázová stránka začíná číslem 165. Při kontrole dostupného výtisku pro rok 1976 zjišťujeme, že rozdělení soupisu odpovídá obsahu v soupisu 1977. Navíc se zdá, že soupis pro rok 1976 vyšel v roce 1977 (protože obsahuje Sčt 17-2082/77), a soupis roku 1977 musel tedy logicky vyjít v roce 1978. Z tohoto srovnání tedy plyne, že žádný I. díl nechybí a je jím díl za rok 1976.

Text je okem čitelný, s minimem překlepů či nedoklepů. Použitý font není znám, ale zdá se, že všechny ročníky vyjma posledního používají stejný font, který se podobá fontu Courier. Ten obsahuje velké množství barvy, takže se jednotlivé charakteristiky písmen někdy zalévají barvou, což může způsobovat horší čitelnost pro systémy založené na rozpoznání obrazu. Naproti tomu font použitý k soupisu za rok 1989 je značně jemný a dobře strojově čitelný, nicméně pro oko není tak příjemný jako předchozí užitý.

Digitalizace a převod do databáze

Pro převod do strojově čitelného textu a databáze byly použity fotografické digitalizáty. Pro OCR byl použit AI nástroj Nanonets. Výstup byl převeden do MySQL databáze a následně každá změna trackována. Pro strojovou opravu často se opakujících chyb byl nově vzniklý výstup ručně porovnán s původní předlohou a tyto nejčastější chyby byly následně opraveny skriptami vytvořenými v jazyce PHP. Výstupní data byla pečlivě zkontrolována člověkem, kontrola digitálního datasetu tak zabrala několik měsíců práce.

Pro potřeby syntaktické analýzy byly dle původní předlohy odděleny jednotlivé typy informací řádkem a následně data rozdělena dle ročníků a stran.

Výsledky

Výsledný digitalizát není veřejně dostupný, ale je možné z něj získat nějaká data na vyžádání u autora této zprávy. Důvodem je jednak nedorozumění autorskoprávní stránka věci, jednak fakt, že byl pořízen ze soukromých zdrojů.

Výsledky nelze ještě plně prezentovat, protože databáze je ve stavu, kdy umožňuje snadnou badatelskou činnost, ale neumožňuje statistickou analýzu, protože nebyla ještě vyčištěna a jednotlivé položky nebyly propojeny s identifikátory. To by ostatně mělo být součástí druhé části projektu, se kterou je počítáno, ale kterou nepůjde realizovat bez spolupráce s partnerem – výzkumným pracovištěm.

Obrázek 1. Snímek obrazovky z databáze Spolupráce umístěný v tabulkovém editoru. Zobrazená záložka rozděluje data do sekcí tak, jak byla rozdělena v graficky znázorněné struktuře tištěné Spolupráce. Další záložky pak data dále rozdělují a vytvářejí možnosti pro statistické vyhodnocení.

1	Rok	Místo	Dílo	Investor	Stran
8174	1980	Ústí nad Labem	Art protis "Vlajkonoši" pro budovu KSČ	KV KSČ Ústí nad Labem	74
8175	1980	Ústí nad Labem	Kovaná okna pro státní hrad Střekov	Správa hradu Střekova Ústí nad Labem	74
8176	1980	Ústí nad Labem	Směrníky z umělé hmoty pro závodní jídelnu chemičky		74
8177	1980	Ústí nad Labem	Mosazná výtvarná madla na dveře pro závodní jídelnu chemičky		74
8178	1980	Ústí nad Labem	Keramický reliéf do haly závodní jídelny chemičky		74
8179	1980	Ústí nad Labem	Tři malované vitráže (sklo a olovo) pro salónek ředitele a p	Spolchemie Ústí nad Labem	74
8180	1980	Ústí nad Labem	Svitidla (sklo a mosaz) pro zasedací místnost INVA v Předlicích		74
8181	1980	Ústí nad Labem	Dekoratívni reliéf (litý hliník) pro vstupní halu INVA v Předlicích		75
8182	1980	Ústí nad Labem	Stukový reliéf "Symbol života" pro zasedací místnost INVA	Výrobní družstvo invalidů Litoměřice	75
8183	1980	Ústí nad Labem	Kamenná plastika "Žena" v areálu nemocnice	Inženýrská organizace Ústí nad Labem	75
8184	1980	Ústí nad Labem	Skleněná mozaika pro ZDS na Kamenném vrchu	Pozemní stavby Ústí nad Labem	75
8185	1980	Ústí nad Labem	Goblén pro kancelář CKM	Cestovní kancelář mládeže Praha	75
8186	1980	Ústí nad Labem	Dřevěný reliéf pro prodejnu květin ve Fučíkově ul.	Zahradnický podnik Ústí nad Labem	75
12034	1984	Ústí nad Labem	Označení 36 provozoven ve Fučíkově ulici	Pozemní stavby, Ústí n. L., Velká Hradeb	120
12035	1984	Ústí nad Labem	Znak restaurace a kavárny "Merkur", hotel "Vladimir" ve F	Restaurace, Ústí n. L., Pařížská 20	120
12036	1984	Ústí nad Labem	Označení pivnice "Družba", Fučíkova 86	Restaurace, Ústí n. L., Pařížská 20	120
12037	1984	Ústí nad Labem	Skleněná mozaika v hale tělocvičny TJ Rudé hvězda v ulici	Krajská správa ministerstva vnitra, Ústí n	121
12038	1984	Ústí nad Labem	Plastika "Gymnastka" - sádra, dřevo - ve vstupní hale těloc	Krajská správa ministerstva vnitra, Ústí n	121
12039	1984	Ústí nad Labem	Plastika "Boxeři" - hliník, mosaz - na schodišti tělocvičny TJ	Krajská správa ministerstva vnitra, Ústí n	121
12040	1984	Ústí nad Labem	Plastická skleněná vitráž ve vstupní hale Krajského projek	Pozemní stavby, Ústí n. L., Velká Hradeb	121
12041	1984	Ústí nad Labem	Plastiky zvířat - umělá pryskyřice - "Dětský svět" v Zoo Úst	Zoologická zahrada, Ústí n. L., Svermova	121
12042	1984	Ústí nad Labem	Návrhy na firemní označení prodejen: Hedva, Klenoty, Bižu	Hedva, Moravská Třebová, Fučíkova 19	121
12043	1984	Ústí nad Labem	Pískovcová socha "Nový život" před střediskem občanské	Inženýrské organizace, Ústí n. L., ulice S	122
12044	1984	Ústí nad Labem	Triptych "Historie bojů dělnické třídy" - olej na plátně - ve foyeru budovy Krajské politické školy v Hoř		122
12045	1984	Ústí nad Labem	Triptych "Výstavba socialistické společnosti" - olej na plátně - ve foyeru přednáškového sálu Krajské		122

Závěr

Závěrem je nutno dodat, že současné zpracování soupisů postačuje urychlení badatelské a publikační činnosti a že další statistické zpracování by bylo jen třešničkou na dortu, která by přinesla poznání charakteristik tvorby pro architekturu, postavené na tvrdých datech. Z celkového počtu 16 502 položek se dá předpokládat, že Spolupráce obsahuje jen o trochu menší počet uměleckých děl. Jak již bylo zmíněno dříve, v některých případech je totiž dílo uvedeno vícekrát. Takový počet děl je dostatečným vzorkem pro pochopení celého souboru.